

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI

FACULTATEA DE LITERE

ȘCOALA DOCTORALĂ DE STUDII FILOLOGICE

***REVISTA „ALMA MATER/ DIALOG” – specificul unei identități
culturale ieșene în contextul școlii eseului critic***

Rezumatul tezei de doctorat

Conducător de doctorat:

Doctorand:

PROF.UNIV.DR. ANTONIO PATRAȘ

ACATRINEI M. ADRIAN

IAȘI, 2019

Anunț

La data de **20 septembrie 2019**, ora **10.00**, în **Seminarul Al. Dima, drd.** ACATRINEI M. ADRIAN susține, în ședință publică, teza de doctorat cu titlul **REVISTA „ALMA MATER/ DIALOG” – specificul unei identități culturale ieșene în contextul școlii eseului critic**, în vederea obținerii titlului științific de doctor în domeniul Filologie.

Comisia de doctorat are următoarea componență:

Președinte:

[Prof.univ.dr. Simona MODREANU](#), Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Conducător științific:

[Prof. univ.dr. Antonio PATRAS](#), Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Referenți:

[Prof. univ. dr. Lăcrămioara PETRESCU](#), Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

[Cercet. șt. principal gr. I, dr. Gabriela HAJA](#), Academia Română – Filiala din Iași;

[Prof. univ. dr. Angelo MITCHIEVICI](#), Universitatea „Ovidius” din Constanța.

CUPRINSUL TEZEI DE DOCTORAT

Introducere. Aspecte metodologice

CAPITOLUL I: Construirea unei identități culturale

1. Despre identitățile culturale

1.1 Indivizi, grupuri, identități culturale

1.2. Repere identitare: comunitate absentă?

1.3. Indicatori de evaluare a unei identități culturale

1.3.1. Adecvarea la obiect

1.3.2. Omogenitatea măsurii

1.3.3. Respectul față de inerția proprie obiectului

2. Proiecția unei identități culturale ieșene: revista *Alma*

Mater/ Dialog

2.1. Atmosferă intelectuală ieșeană între anii 1969 – 1989

2.2. „Grupul de la Iași” și proiectul editorial al revistei *Alma*

Mater/ Dialog. Tematică și stilistică

2.3. Eseul critic de la Iași

Texte-suport

2.3.1. Al. Călinescu în documentele securității

2.3.2. Ion Bogdan Lefter: *Aventurile editoriale ale unui eseist ieșean*

2.3.3. Gabriela Adameșteanu, despre „Dialog”

2.3.4. Liviu Antonesei - *O școală a libertății și solidarității*

Bibliografie / 44

CAPITOLUL II : Revista *Alma Mater/ Dialog* în contextul revistelor culturale studentești în perioada 1969 – 1989

1. Înșelătorul deceniu șapte. Politică și cultură în România comunistă

2. Aparenta destindere a mediului socio-cultural din anii `60 ai sec. XX

2.1. Iluzoria libertate de expresie

3. Presa în România comunistă

4 . Revistele studentești: de la conformism la „rezistență prin cultură”

5. Revista *Alma Mater/ Dialog* : identitatea unui

nonconformism camuflat

5.1. Istoricul revistei *Alma Mater/ Dialog*: evenimente

marcante, personaje-cheie

5.2. Revista *Alma Mater/ Dialog*: un proiect identitar

Bibliografie

CAPITOLUL III. Cenzură și libertate de exprimare în revista *ALMA MATER/ DIALOG*. Receptarea unei retorici

1. Comunism, naționalism, cultul personalității: originile
cenzurii / 100

2. Memorie și istorie: cenzura în perioada 1969-1989

3. Contextul istoric: „Tezele din iulie” (1971) - „Tezele de
la Mangalia” (1983)

4. Cenzura și politicile represive

4.1. Argument

4.2. De la cenzură la cenzura comunistă. Cenzura totală:
partid - cenzură – Securitate

4.3. Autocenzura ca boală de sistem

4.4. De la formele instituționalizate ale cenzurii la
cenzura/autocenzura supraetajată

4.5. Anexă: Texte-rememorări ale unor foști factori de
decizie și jurnaliști la revistele studențești din Iași și Cluj

Bibliografie

CONCLUZII

ANEXE: Dosar de receptare critică a revistei *Alma Mater/*

Dialog

REZUMAT

Prezenta lucrare de doctorat se dorește a fi un demers de recuperare a unui fragment de istorie a presei românești din perioada comunistă, mai exact detalierea construcției unei identități culturale ieșene în contextul apariției revistei studențești ieșene *Alma Mater/Dialog*.

Deoarece prezentul publicisticii din ultimii ani pare să se afle într-o transformare fără precedent, care presupune o cu totul altă abordare atât la nivelul suportului fizic al informației de presă, al discursului din *mass-media*, cât și la nivelul receptării mesajului din peisajul presei autohtone, am considerat necesară o cercetare a unui fenomen, azi aproape dispărut, și anume acela al presei studențești din perioada comunistă.

Fără să aibă o distribuție clasică la chioșcurile de ziare, cu apariție sporadică, aflată perpetuu pe orbita puterii comuniste din punctul de vedere al cenzurii, presa studențească a reprezentat un

circuit cultural aflat la limita dintre libertate academică și cenzura/ autocenzura oficialităților vremii.

Ce încercăm să demonstrăm prin prezentul demers este constituirea unui discurs propriu al uneia din aceste reviste din presa studențească din comunism, care a apărut la Iași în 1969 sub denumirea inițială *Alma Mater*, pentru ca după câțiva ani să primească denumirea definitivă *Dialog*. Prin discurs propriu înțelegem o identitate culturală în stare să o deosebească în peisajul cultural al epocii ca specific ieșeană, nu atât în sensul identificării cu un areal geografic, cât cu o anume tradiție junimistă a asimilării critice a noului.

Pentru această demonstrație am utilizat diverse mijloace bibliografice care nu sunt apanajul neaparat doar al filologiei. Am folosit lucrări de istorie, sociologie, antropologie culturală, semiotică, statistică. Altminteri, o asemenea întreprindere academică nu credem că s-ar putea face fără o abordare interdisciplinară, date fiind dimensiunile istorică și socio-culturală pe care le presupune identificarea unui specific cultural, extragerea unui numitor comun dintr-o varietate impresionantă de particularități stilistice.

Ca atare metodologia lucrării comportă elemente de investigație proprii filologiei și istoriei literare, studiul edițiilor din diverse perioade ale revistei studiate, interpretarea diverselor texte care relevă profilul publicației, comparația cu receptarea ulterioară a profilului revistei și al editorilor ei în alte texte-mărturie. Analiza cantitativă a necesitat selecția unui număr destul de mare de texte-suport reprezentative pentru spiritul *Alma Mater/ Dialog*. Din punct de vedere calitativ s-au analizat cu precădere acele texte-program ale revistei, precum și un număr de texte a căror interpretare a necesitat o întinsă bibliografie referitoare la istoria perioadei comuniste, la aspectele social-politice care au determinat apariția presei studențești și, nu în ultimul rând, acele cărți care au oferit un suport teoretic pentru conceptualizarea ideii de *identitate culturală*.

Primul capitol al lucrării, *Construirea unei identități culturale*, cuprinde definirea identității culturale, un concept care tinde să acumuleze în prezent destul de multă bibliografie, în contextul multiculturalismului; de asemenea, am prezentat un profil a acestei identități cu aplicare la revista *Alma mater/ Dialog*.

Utilizând o bibliografie interdisciplinară, am argumentat care au fost resorturile asumării unei identități culturale diferite și felul în care s-a manifestat ea în paginile revistei, aducând în discuție opoziția dintre centru și periferie, fertilă pentru tema dată, felul în care studenții ieșeni care publicau se raportau la o comunitate care pare opacă la problemele lor și nu în ultimul rând felul în care s-a manifestat intelectualitatea românească în general și cea ieșeană în special, în perioada 1969 – 1989.

Pentru a defini identitățile culturale am apelat la distincții necesare cercetării de față, abordate multidisciplinar: am abordat tema dihotomiilor individ-comunitate, centru-periferie, „cultură majoră”-„cultură minoră”, am cercetat tema „comunității absente” ca simptom al alienării individuale în sistemul totalitar.

De asemenea, am relevat importanța revistei *Alma Mater/ Dialog* pentru proiectul unei identități culturale ieșene, trecând în revistă atmosfera intelectuală ieșeană între anii 1969 – 1989 pe care și-a pus amprenta „Grupul de la Iași”. Am arătat care au fost coordonatele principale ale proiectului editorial al revistei *Alma Mater/ Dialog*, din punct de vedere tematic și stilistic; astfel, școala

„eseului critic de la Iași” își găsește în cadrul formal al acestei reviste matricea potrivită, ale cărei dominante sunt erudiția, subtilitatea analizei, ironia și spiritul polemic. Repartizate în două diferite înesurile membrilor grupului, aceste caracteristici au lăsat, în epocă, impresia unei acțiuni concertate de afirmare a unei libertăți de ton remarcabile, atingând uneori tente subversive evidente.

Textele-suport selectate care însoțesc acest prim capitol, semnate de nume sonore ale lumii culturale, relevă tocmai consistența unei identități culturale, uneori neasumate implicit, dar cu o amprentă clară asupra mediului cultural ieșean și nu numai.

Al doilea capitol al tezei, *Revista „Alma Mater/ Dialog” în contextul revistelor culturale studențești în perioada 1969 – 1989*, a fost dedicat modului în care a influențat regimul politic apariția acestei publicații în concertul destul de disonant al revistelor studențești din România comunistă.

Am fixat astfel revista *Alma Mater/ Dialog* în contextul revistelor culturale studențești în perioada 1969 – 1989, cu întreg contextul politic specific aparentei destinderi ideologice din anii '60-'70 ai secolului trecut, cu un portret al presei generaliste în perioada

comunistă, cu accent pe presa studențească și, în special, pe un anumit nonconformism la revistei *Alma Mater/ Dialog*. De asemenea, am evidențiat istoricul revistei, atât prin evenimentele marcante, cât și prin enumerarea și portretizarea personajelor-cheie care au făcut din această revistă un proiect identitar.

Nu putea lipsi astfel o prezentare a contextului istoric din România comunistă, cu aparenta destindere a mediului socio-cultural din anii '60 ai sec. XX, când părea că libertatea de expresie nu mai suportă constrângerile staliniste ale *obsedantului deceniu*. În aceste condiții arătăm cum a fost posibilă apariția revistelor studențești, care au fost principalele titluri apărute în acei ani și cum au fost ele inițial gândite de ideologii sistemului totalitar ca o formă de propagandă a comunismului în rândurile studențimii.

Arătăm astfel că *Alma Mater/ Dialog* a reușit să-și afirme identitatea propunând un discurs de un „nonconformism camuflat”, cu idei conectate la bibliografia europeană a epocii, dar prezentate într-o formă care să nu trezească prea multe suspiciuni cenzurii oficiale.

Istoricul revistei *Alma Mater/Dialog* reprezintă o altă componentă importantă a acestui capitol, reliefând temele majore și personajele-cheie care au făcut posibilă existența acestei publicații.

Proiectul identitar al revistei *Alma Mater/ Dialog* este asumat de membrii redacției prin preocuparea pentru definirea specificului generației – însăși ampla și îndelungată dezbateră despre „promoții” și „generații” (poetice, critice) și, implicit, a misiunii revistelor de cultură studențești este un semn al unei anumite „identități” (studenți cu o remarcabilă conectare la tendințele din cultura occidentală, cu dorința de a experimenta noi formule poetice și epice, de a aplica noile teorii critice la literatura română). Se poate vorbi de o anumită „rezistență prin cultură” prin promovarea modelelor occidentale, în opoziție cu tendința tot mai accentuată din politica oficială spre închidere și exacerbare a național-

comunismului (cu formele sale exagerate din cultură – protocronismul).

Cel de-al treilea capitol al lucrării, *Cenzură și libertate de exprimare în revista ALMA MATER/ DIALOG. Receptarea unei retorici*, analizează fenomenul de receptare a revistei *Alma mater/ Dialog* ca voce distinctă în presa studentească în condițiile cenzurii, un fenomen care a cântărit decisiv în conturarea unei identități culturale specifice. Am evidențiat originile cenzurii comuniste, nevoia sistemului de a crea o istorie dintr-un trecut mistificat, problematica legată de „Tezele din iulie” (1971) și „Tezele de la Mangalia” (1983), precum și fenomenul autocenzurii.

Sunt astfel cercetate originile cenzurii din perspectiva ideologiei din epocă și anume, felul în care comunismul, pe care au fost grefate ulterior naționalismul și cultul personalității a dus la cenzura din perioada apariției revistei *Alma Mater/ Dialog*, 1969-1989. Astfel, în contextul istoric al perioadei 1971-1983, corespunzătoare diseminării „Tezelor din iulie” și a „Tezelor de la Mangalia”, cultura este redusă la dimensiunea ideologico-educativă, direcționată în scopul formării și dezvoltării conștiinței socialiste a

maselor, reinstituind „realismul socialist” ca normă de creație și reactivând principiul militantismului în spirit partinic, obligatoriu pentru toate instituțiile implicate în sfera informativ-cultural-educativă. Astfel, arătăm că de fapt, are loc o reîntoarcere la starea de subordonare ideologică de dinaintea mini-liberalizării din anii '60, dar pe noile coordonate ale „etapei de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate”.

Tot în acest capitol sunt analizate politicile represive politicile represive la care au apelat cenzorii în ceea ce privește presa în general și revistele studențești în special, ajungându-se la autocenzură, în absența unei asumări a scrierilor de tip samizdat (firească, dată fiind atmosfera de suspiciune indusă de sistemul totalitar în România comunistă). Autocenzura, o formă de a evita canoanele cenzurii, a dezvoltat o stilistică aparte, specifică mediilor intelectuale, deci și presei studențești.

Textele-suport de la finalul acestui capitol, aparținând unor foști factori de decizie și jurnaliști la revistele studențești din Iași și Cluj, vin să întreprindă această analiză a fenomenului cenzurii și a modului în care a distorsionat mesajul textului jurnalistic, creând

premisele unei stilistici adaptate la rigorile cenzorilor, însă cu suficiente elemente textuale subversive care reușeau să vadă lumina tiparului și să transmită mesajul unei anumite „rezistențe prin cultură”.

Dosarul de receptare critică a revistei *Alma Mater/ Dialog* cuprinde texte ale unor foști componenți ai membrilor Grupului de la Iași structurați în jurul revistei *Alma Mater/ Dialog* sau aflați în strânsă legătură generațională cu aceștia, cum sunt Liviu Antonesei, Luca Pițu, Sorin Antohi, Florin Cîntic, Dan Alexesau Dorin Tudoran.

Relevanța acestor texte constă în aceea că redau, în spiritul eseului critic, o anumită atmosferă din jurul revistei, definind prin mărturie, ceea ce a însemnat contribuția revistei studențești *Alma Mater/ Dialog* la conturarea unei identități culturale ieșene.

BIBLIOGRAFIA TEZEI DE DOCTORAT

I. PERIODICE ȘI ARHIVE DE DOCUMENTE:

1. *Alma Mater*, nr. 1/ 1969, nr. 7/ 1972;
2. *Buletinul Oficial* nr. 108/ 21.09.1971;
3. *Contrapunct*, 3.01.1992;
4. *Cronica*, nr. 43/ 25.10.1985;

5. *Cuvântarea Tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Comitetului Central al PCR, președintele Consiliului de stat al Republicii Socialiste România, în Consfătuirea pe țară a Uniunii Tineretului Comunist 9-10 februarie 1968*, ANIC, Fond 3 CC al UTC, Dosar 27/1968, f. 12;
6. *Dialog*, nr. 2 – 3/ 1974, nr. 2/ 1977, nr. 4/ 1983, nr. 1/ 1984, nr. 1/1983, nr. 67/ 1979, nr. 77-78/ 1980,
7. *Echinox* nr. 8-9/1978;
8. *LettreInternationale*, nr. 82, ediția română/ vară, 2012;
9. *Raport privind măsurile de îmbunătățire a activității Uniunii Tineretului Comunist, în lumina Hotărârilor Plenarei CC al PCR din 29 noiembrie – 1 decembrie 1967, în Consfătuirea pe țară a Uniunii Tineretului...*, f. 51;
10. *Revista* 22, 31.10.2002;
11. *România literară* nr. 21/2004;
12. *Stenograma Consfătuirii pe țară a Uniunii Tineretului Comunist care a avut loc în zilele de 9-10 februarie 1968*, ANIC, Fond 3 CC al UTC, Dosar 2/1968, f. 127;

13. *Stenograma ședinței Biroului Comitetului Central al UTC din 19 octombrie 1968*, ANIC, Fond 3 CC al UTC, Dosar 13/1968, f. 161;
14. *Propuneri de măsuri pentru îmbunătățirea activității politico-ideologice, de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii - 6 iulie 1971 - Expunere la Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei și al activității politice și cultural-educative - 9 iulie 1971*, București, Editura Politică, 1971;
15. *Timpul*, nr. 2 / februarie 2006;
16. *Ziarul de Iași*, 3.07.2019, 10.07.2019, 17.07.2019.

II. VOLUME:

1. *** *Literatură, artă, idei în Alma Mater/ Dialog (1969 – 1990). Indice bibliografic*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2005;

2. Anderson, Benedict, *Comunități imaginate. Reflecții asupra originii și răspândirii naționalismului*, Editura Integral, București, 2000;
3. Andreescu, Gabriel, *Cărturari, opozații și documente. Manipularea Arhivei Securității*, Editura Polirom, Iași, 2013;
4. Assman, Jan, *Memoria culturală*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2013;
5. Barthes, Roland, *Comment vivreensemble*, p. 101, Seuil/Imec, 2002;
6. Berger, Peter; Davie, Grace; Fokas, Effie, *America religioasă, Europa seculară? O temă și variațiuni*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2016;
7. Berindei, Mihnea, Dorin Dobrințu, Armand Goșu (eds.), *Istoria Comunismului din România*, volumul II, Documente Nicolae Ceaușescu (1965-1971), Editura Polirom, Iași, 2012.
8. Bertrand, Claude-Jean, *O introducere în presa scrisă și vorbită*, Editura Polirom, Iași, 2001;

9. Bocancea, Sorin (coord.), *De la presa studențească în comunism la presa postcomunistă*, prefață de Emil Hurezeanu, Editura Institutul European, Iași, 2014;
10. Bocancea, Sorin; Tompea, Doru, *Două decenii de comunism în Iașul universitar*, Institutul European, 2015;
11. Boia, Lucian, *Mihai Eminescu, românul absolut. Facerea și desfacerea unui mit*, Humanitas, 2015;
12. Boia, Lucian, *Strania istorie a comunismului românesc*, Humanitas, 2016;
13. Bradbury, Ray, *Fahrenheit 451*, Editura Art, 2013;
14. Duncan, Ian, în articolul *The Provincial or Regional Novel*, din volumul *A Companion to the Victorian Novel*, editat de Patrick Brantlinger și William Thesing, Oxford, 2002;
15. De Saussure, Ferdinand, *Curs de lingvistică generală*, Polirom, 1999;
16. Ficeac, Bogdan, *Cenzura comunistă și formarea „omului nou”*, București, Editura Nemira, 1999;
17. Gabanyi, Anneli Ute, *Ceașescu și scriitorii: analize politico-literare în timp real*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013;

18. Gabanyi, Anneli Ute, *Literatura și politica în România după 1945*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2001.
19. Gingras, Yves, *Derive în evaluarea cercetării. Despre o bună utilizare a bibliometriei*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2016.
20. Gross, Peter, Marie-Christine, Gamberini, *La theorie communiste de la presse, version roumaine avant 90... et post scriptum*, în *Reseaux*, volum 10, nr. 53, 1992.
21. Iancu, Carol; Platon, Alexandru-Florin, *Pogromul de la Iașiși Holocaustul în România/ Le Pogrom de Iași et la Shoah en Roumanie*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2015;
22. Iorgulescu, Mircea, *Rondul de noapte*, Editura Cartea Românească, București, 1974;
23. Jowitt, Kenneth, *Inclusion and Mobilization in European Leninist Regimes*, *World Politics*, vol. 28, nr. 1, 1975;
24. Jowitt, Kenneth, *Noua dezordine mondială: extincția leninistă*, Editura Curtea Veche, București, 2012;

25. Lovinescu, Monica, *Posteritatea contemporană/Unde scurte*, vol. III, Editura Humanitas, București, 1994;
26. Manea, Norman, *Despre clovni: dictatorul și artistul*, Ediția a II-a, revăzută, Iași, Editura Polirom, 2005;
27. Manolescu, Ion; Cernat, Paul; Mitchievici, Angelo; Stanomir, Ioan, *Explorări în comunismul românesc*, vol. III, Iași, Editura Polirom, 2008;
28. Mihăilescu, Florin, *De la proletcultism la postmodernism. O retrospectivă critică a ideologiei literare postbelice*, Editura Pontica, Constanța, 2002;
29. Haraszti, Miklós, *L'Artisted'Etat. De la censure en pays socialiste*, Paris, Fayard, 1983;
30. Nairn, Tom, *The Break-up of Britain: crisisandneonationalism*, London, New Left Books, 1977;
31. Nancy, Jean-Luc, *Comunitatea absentă*, Editura Idea, 2005;
32. Neculau, Adrian (coord.), *Viața cotidiană în comunism*, Iași, Editura Polirom, 2004;
33. Negrici, Eugen, *Literatura română sub comunism. Proza*, București, Editura Fundației PRO, 2002;

34. Nemoianu, Virgil, *Postmodernismul și identitățile culturale. Conflicte și coexistență*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2012;
35. Orwell, George, *O mie nouă sute optzeci și patru*, Polirom, 2012;
36. Paul Goma, *Scrisuri I 1971-1989. Bio-Bibliografie*, interviuri, dialoguri, articole, București, Editura Curtea Veche, 2010;
37. Petcu, Marian (coord.), *Istoria jurnalismului din România în date. Enciclopedie cronologică*, Editura Polirom, 2012.
38. Petcu, Marian, *Jurnalist în România. Istoria unei profesii*, Editura comunicare.ro, București, 2005;
39. Petcu, Marian, *Puterea și cultura. O istorie a cenzurii*, Iași, Editura Polirom, 1999;
40. Petrescu, Cristina, *From Robin Hood to Don Quixote : resistance and dissent in communist Romania*, București: Editura Enciclopedică, 2013;
41. Petrescu, Dan; Cangeopol, Liviu, *Ce-ar mai fi de spus. Convorbiri libere într-o țară ocupată*, București, Editura Minerva, 1990;

42. Pițu, Luca, *Însem(i)nările magistrului din Cajvana*, Editura Institutul European, Iași, 1992. Preda, Sorin, *Jurnalismul cultural și de opinie*, Editura Polirom, Iași, 2006;
43. Preda, Marin, *Imposibila întoarcere*, ediția a II-a, București, Editura Cartea Românească, 1972;
44. Renan, Ernest, *Qu'est-ce qu'une nation?* (1882), Édition électronique de Jean-Marie Tremblay, 2010, Québec, Canada, p. 38;
45. Ricoeur, Paul and Blamey, Kathleen, *Oneself as Another*, University of Chicago Press, 1995;
46. Nedelcovici, Bujor et al., *Scritorul, Cenzura și Securitatea*, București, Editura ALLFA, 2009;
47. Siebert, Fred; Peterson, Theodore; Schramm, Wilbur, *Four Theories of the Press: The Authoritarian, Libertarian, Social Responsibility, and Soviet Communist Concepts of What the Press Should Be and Do*, Illinois University of Illinois Press, 1963;
48. Tismăneanu, Vladimir, *Marele șoc din finalul unui secol scurt. Ion Iliescu în dialog cu Vladimir Tismăneanu. Despre*

- comunism, postcomunism, democrație*, Editura Enciclopedică, București, 2004;
49. Tismăneanu, Vladimir, (coord.), *Raport final. Comisia prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste în România*, București, 2007;
50. Tismăneanu, Vladimir, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, București, Editura Humanitas, 2005;
51. Torczyner, Harry, *Magritte, ideasandimages*, New York, H. N. Abrams, 1977;
52. Verdery, Katherine, *Compromis și rezistență. Cultura română sub Ceaușescu*, Editura Humanitas, București, 1994.

III. RESURSE ELECTRONICE:

1. <http://www.revista22.ro/cultura-romana-intre-comunism-si-nationalism-ii-241.html>;
2. <http://antonesei.timpul.ro>;
3. <http://www.tiuk.reea.net/4/216.html>;

4. http://classiques.uqac.ca/classiques/renan_ernest/qu_est_ce_une_nation/renan_quest_ce_une_nation.pdf;
5. http://www.romlit.ro/literatura_romn_n_timpul_comunismu_lui;
6. <https://www.ziaruldeiasi.ro/stiri/amintiri-din-subterana-i--223596.html>;
7. <https://www.ziaruldeiasi.ro/stiri/amintiri-din-subterana-ii--224209.html>;
8. <https://www.ziaruldeiasi.ro/stiri/amintiri-din-subterana-iii--224919.html>;
9. http://adevarul.ro/cultura/carti/un-roman-securisti-1_51501efc00f5182b854bad4d/index.html;
10. <http://www.monitoruljuridic.ro/act/decret-nr-301-din-21-septembrie-1971-privind-infiintarea-organizarea-si-functionarea-consiliului-culturii-si-educatiei-socialiste-emitent-consiliul-de-stat-24703.html>;
11. <https://centrul-cultural-pitesti.ro/universi-tarii-28>;
12. <http://www.criticatac.ro/28002/la-revedere-luca-piu>;
13. <https://moldova.europalibera.org/a/27073108.html>.

14. <http://www.editurapleiade.ro/Reviste/2009%20Acolada%20nr.%2006.pdf>;
15. http://www.revista-alternante.de/FARIMELE_METEORITULUI_DIN_CAJV_ANA.pdf;
16. https://www.youtube.com/watch?time_continue=19&v=11sGfHnL1LE;
17. <https://www.cambridge.org/core/journals/world-politics/article/inclusion-and-mobilization-in-european-leninist-regimes/6BC76610C4002A865814752AC7DEC6BF>